

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی

سال چهاردهم، شماره ۴۸
زمستان ۱۳۹۳، صفحات ۱۶۳-۱۷۹

هادی سلطانی فرد^۱
حسین حاتمی نژاد^۲
مصطفی عباس زادگان^۳
احمد پوراحمد^۴

تحلیل دگرگونی بافت تاریخی شهر سبزوار با استفاده از تئوری چیدمان فضا (۱۲۸۵-۱۳۸۵ ه.ش)

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۲/۰۸/۲۹

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۰۴/۰۴

چکیده

این مقاله با هدف بررسی نحوه دگرگونی ساختار فضایی هسته تاریخی شهر سبزوار در دو دوره زمانی (۱۲۸۵ و ۱۳۸۵ ه.ش) انجام شده است. آنچه که به عنوان مساله اصلی مطرح شده است، این است که چگونه به واسطه تغییر در چیدمان کالبدی عناصر شهری، ساختار فضایی بافت تاریخی تغییر می کند؟ این مقاله بر این فرض استوار شده است که تغییر پارامترهای فضایی رابطه مستقیمی با تغییرات کالبدی آن دارد. این فرضیه با محاسبه پارامترهای فضایی هسته تاریخی در دو مقطع تاریخی فوق مورد آزمون قرار گرفت. محاسبات نشان داد که هسته تاریخی شهر سبزوار در سال (۱۲۸۵ ه.ش). ازم توسط هم پیوندی (۰/۴۹۴۶) و متوسط عمق فضایی (۱۸/۶۰۵۹) برخوردار بوده است. هم چنین در این دوره مقدار دو پارامتر کنترل و اتصال به ترتیب برابر با (۰/۹۹۸۳) و (۲/۱۶۶۱) است. اما در سال ۱۳۸۵ ه.ش. تخریب بازار و احداث خیابان های مختلف سبب افزایش میزان هم پیوندی به (۰/۸۷۱۵) و کاهش عمق به (۱۲/۵۶۳۸) شده است. هم چنین پارامتر اتصال به (۲/۳۷۵۹) و کنترل به (۱/۰۲۳۹) افزایش یافته است. نتایج حاصل از

E-mail: Hsoltanifard@gmail.com

^۱ - استادیار و عضو هیات علمی، دانشکده جغرافیا و علوم محیطی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار.

^۲ - استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.

^۳ - دانشیار گروه طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت.

^۴ - استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.

این تحقیق نشان داد که محدوده مورد مطالعه در سال (۱۳۸۵.ش). از ساختاری منسجم برخوردار بوده که در آن بازار به عنوان هم‌پیوندترین فضای شهر (۰/۷۴۳۳) نقش اصلی را در نحوه توسعه و دگرگونی شهر برعهده داشته است. اما در سال (۱۳۸۵.ش). خیابان بیهقی به‌عنوان هم‌پیوندترین فضای شهر سبزوار با مقدار (۱/۲۱۶) است. در این دوره خیابان بیهقی عامل اصلی گسستگی کالبدی و فضایی در محدوده بافت تاریخی است.

کلید واژه‌ها: ساختار کالبدی- فضایی، هسته تاریخی، تئوری چیدمان فضا، پارامترهای فضایی.